

Relaciones de fiestas barrocas: Valencia ens ofereix, doncs, una importantíssima introducció al món festiu d'una de les ciutats més decididament dedicades a les celebracions públiques del Barroc i, a més, una de les que més les va promocionar i eternitzar a través de la impremta. Al mateix temps, ens presenta un exemple modèlic per a descriure i fer manejables els seus riquíssims continguts literaris. Els sis assaigs introductoris sintetitzen les característiques dels llibres de festa valencians; el repertori bibliogràfic i els índexs, al seu torn, són un generós regal que permetrà a futurs investigadors seguir amb facilitat moltes pistes sobre la festa barroca espanyola.

HENRY ETTINGHAUSEN
University of Southampton

Vicent SIMBOR, *Joan Fuster: el projecte de normalització del circuit literari*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2012, 312 pp.

«Fuster manifasser». Fa uns anys em rodava pel cap la idea d'escriure un paper amb aquest títol: «Fuster manifasser». La culpa va ser del suecà Víctor G. Labrado, escriptor estimable i estimat. Conversador infatigable com és, trau la paraula *manifasser* a flor de garola així que pot, amb un hàbil desplaçament semàntic que l'empelta de virtut i compromís; fins a l'extrem de reivindicar, ben seriosament (o no), la importància que ara com ara tindria, al rodal valencià, constituir una mena de *societat* o *club de manifassers* eficients, expeditius, inspirats. «El país necessita manifassers. *Fulanos* —i *fulanes*— que sachsen una mica *la cosa*: que involucren gent, que òbriguen mercats, que agiten iniciatives; que munten i dinamitzen concerts, teatres, llibres, pel·lícules, videojocs, webs, cursos, periòdics, ràdios, teles, revistes, festes, saraus. Xe, *manifassers* com cal...». I acaba sentenciant, l'amic Labrado, per il·lustrar i deixar la idea clara: «Veus? Fuster... Fuster va ser un gran *manifasser* del seu temps».

Efectivament, en el context valencià contemporani, el de Fuster va ser un cas únic en la prodigiositat per a llegir i escriure; per a pensar i fer pensar; per a inquietar, encuriosir, vitalitzar. Va ser, per dir-ho a la manera del meu paísà Vicent Martí, una *colossal propina* d'ofici literari, erudició i intel·ligència. Però també un manifasser impagable, infatigable, fascinant. El fet mereixia ser reivindicat: en l'apassionant aventura de reconstrucció cultural col·lectiva, la contribució estratègica de Fuster per

a la normalització del circuit literari va ser determinant; en la formació, l'estímul i la promoció de nous creadors; en el llançament i la consolidació de projectes editorials; en la connexió amb els intel·lectuals i les plataformes de l'exili; en la creació i el manteniment de revistes; en l'organització i la rendibilització d'esdeveniments i premis literaris; en la construcció de ponts d'unió entre les diferents regions del domini lingüístic; en la recerca i l'obertura de tota mena d'esclerxes allà on les circumstàncies, la censura i la incipient permeabilitat del règim franquista ho feien possible. Sobre això, en part, va el llibre que Vicent Simbor acaba de traure en la «Càtedra Joan Fuster», de Publicacions de la Universitat de València: sobre els tentacles d'aquest «Fuster manifest», impressionants per l'extensió i l'adherència, que han atrapat —i continuen atrapat— milers de lectors, i que al seu moment van ser també capaços de seduir i convèncer un bon grapat de persones i institucions per a fer realitat, partint de la pràctica indigència, la il·lusió —sens dubte quimèrica a mitjan segle xx; aproximadament real en els nostres dies— d'una literatura catalana normal i homologable a la resta de les literatures occidentals.

Ja en un llibre anterior de la «Càtedra Joan Fuster», curat pel mateix Vicent Simbor, *Joan Fuster: relacions personals, relacions literàries*, teníem l'ocasió de veure abundoses informacions que evidenciaven l'estretíssima relació de Fuster amb noms tan rellevants per a les lletres catalanes contemporànies com els d'Albert Manent, Rafael Tasis, Antoni Comas, Joaquim Molas, Josep Carner, Carles Riba, Llorenç Villalonga, Josep Iborra, Enric Valor, Xavier Casp, Salvador Espriu, Pere Quart, Sanchis Guarner, Joan Triadú o Josep Pla. Ara, en aquest nou treball directament eixit del teclat i els budells informàtics del professor Simbor, tenim l'oportunitat de constatar i confirmar l'enorme impacte del manifest Fuster en la història de la literatura catalana. I, això, amb el benefici afegit d'una prosa acadèmica, la de Simbor, que flueix per les pàgines del llibre amb la naturalitat d'un riu cabalós travessant terres fèrtils de coneixença.

En efecte, *Joan Fuster: el projecte de normalització del circuit literari* exhibeix el coneixement i l'experiència que el catedràtic Vicent Simbor ha anat acumulant en la dolça maduresa professional que aporten vora quaranta anys d'investigació. En aquest sentit, un dels punts forts que més mereixen ser destacats d'aquest últim *Fuster* de Simbor és el contrapunt, per al propi discurs, d'una exquisida i oportuna documentació que esporga, analitza i busca, amb fruïció i amenitat, tant en l'obra assagística i acadèmica de l'escriptor suecà, com en les entrevistes, els articles en premsa i —amb extraordinari rendiment— l'oceànic epistolari fins ara editat. L'estudiós d'Alginet, a

fi de fonamentar i il·lustrar les dades, els arguments i les reflexions, espigola les cartes intercanviades per Fuster amb Xavier Casp, Vicenç Riera Llorca, Carles Salvador, Agustí Bartra, Vicent Ventura, Joaquim Maluquer, Santiago Bru, Vicent Andrés Estellés, Joaquim Molas, Albert Manent, Jordi Maluquer, Manuel Ortínez, Rafael Tasis, Manuel Sanchis Guarner, Miquel Adlert, Domènec Guansé, Jaume Vidal Alcover, Joan Sales, Joan Coromines, Joan Triadú, o amb ell mateix, quan era alumne d'últim curs de Filologia Catalana en la Universitat de Barcelona i el professor Antoni Comas li va recomanar que s'hi posara en contacte epistolar per a l'assessorament d'un treball sobre les causes del fracàs de la Renaixença valenciana. I el cas és que l'esforç d'indagació fet per Simbor permet reconstruir, davant mateix dels ulls del lector, els estratagemes i les maniobres, les intermediacions i els treballs, els posicionaments i les confabulacions que Joan Fuster va protagonitzar en relació amb «el projecte de normalització del circuit literari».

La primera part de l'estudi mostra i demostra, altrament, l'habilitat, el compromís i la dedicació de Fuster en els fronts més diversos de la batalla per la reconstrucció literària i cultural. Simbor repassa, d'aquesta manera, qüestions que van des de la implicació de l'autor suecà amb les revistes d'exili *Pont Blau* i *La Nostra Revista* (amb Vicenç Riera Llorca, també gran manífester, com a interlocutor), fins al compromís amb els artistes Andreu Alfaro, Joan Ponç, Antoni Miró, Antoni Tàpies, Manuel Boix, Rafael Armengol o Artur Heras, tot passant per la manera personal en què es va involucrar amb el moviment de la Nova Cançó, que va saber entendre ben important per a la seducció i la conquesta de nous públics: més enllà de l'aval i la promoció de Raimon —l'ascendència fusteriana hi va ser determinant—, s'hi comenten el suport i la redacció de papers per a autors i grups com Ovidi Monllor, Lluís Llach, Lluís el Sifoner, Marian Alberó, Fèlix Estop, Carles Barranco, Al Tall o Els Pavesos; o, fins i tot, la intermediació familiar que va arribar a fer en el cas de Maria del Carme Girau, amb l'anècdota deliciosa d'una entrevista personal «amb els seus papàs», a Simat de Valldigna, per «supervisar la seva producció» i persuadir-los que «la nena i les cançons de la nena són importants».

També trobem, en aquesta primera part, el testimoni de Fuster assessorant i corregint els textos de Santiago Bru, el qual no s'està de recordar que «després de tot, tu tens la culpa que jo faça ara versos en valencià»; o també els d'un Estellés que, a finals dels anys cinquanta, acabada de redactar la primera versió de *La clau que obri tots els panys*, li n'envia els originals i li demana amb complicitat: «¿Voldràs mirar la

cosa ortogràfica, tot allò que em vares dir?». La imatge que Simbor ens proveeix de Fuster és, en suma, la d'una vertadera autoritat que, al marge dels circuits acadèmics oficials i de l'atmosfera resclosida de les institucions, assumeix les funcions d'una universitat privada, popular, alternativa i altruista, que des del mític número 10 del carrer Sant Josep de Sueca dóna consells, impulsa iniciatives, allibera estudiants, orienta recerques i esperona projectes cívics. L'epistolari amb els professors de la Universitat de Barcelona Joaquim Molas i Antoni Comas, sense anar més lluny, delata que en efecte ca Fuster esdevenia un veritable centre d'extensió universitària per a la formació dels valencians que estudiaven filologia a Barcelona. Així doncs —Simbor ens ho fa veure— no era estrany que Fuster, en una carta de 1964, es preocupara d'escriure al primer: «Fa temps vas insinuar-me que convindria trobar alguna persona que exhumes, pacientment i desinteressada, no sé quins poetes subalterns de la València de darreries del XVIII [...]. He trobat la persona útil: una noia que prepara la tesina de llicenciatura. Probablement faria el que jo li aconsellés». I no menys normal era que, en una carta de 1967, el segon li poguera escriure, per exemple: «hi ha una noia a la Facultat que potser farà una tesi sobre la personalitat del bisbe Climent. Si es decideix, segurament et vindrà a veure».

Els qui van tenir el privilegi de freqüentar la companyia i la paraula de Fuster han bromejat sovint que sa casa era el local més barat i que més tard tancava de tota la Ribera. I així ho corrobora el curiós i divertit testimoni epistolar que Vicent Simbor reporta: una carta de l'any 1966 al seu valedor, amic i còmplice Joaquim Maluquer —un altre manifasser gran reserva!—, en què explica: «Sort que el malalt [el pare de Fuster] s'ha conservat de manera discreta, i excepte les habituals molèsties nocturnes, no m'ha donat massa maldecaps. I així he pogut atendre les incessants peregrinacions que s'han concentrat a casa durant quinze dies llargs. Calculo que el terme mitjà diari de visites ha estat de quatre, i el terme mitjà de persones per visita, de cinc. No exagero. Acabava les jornades terriblement fatigat, de tant de xerrar. Com a l'arca de Noè, hi han vingut almenys un parell d'animals de cada espècie: des de xinesos (en el sentit metafòric del terme) fins a eclesiàstics. He impartit abundància de tot: benediccions, consells, indulgències, tabac, copes i fins algun dinar».

Amb la documentació adient, Simbor ens evoca aquest Fuster que sense eixir de casa impartia benediccions, consells i indulgències en abundància, però que tampoc no s'hi encauava. Ni de bon tros: la imatge tòpica d'un Fuster casolà i immòbil, reclòs a Sueca, queda de seguida desmentida atenent la participació activa —i en

primera línia— en aventures editorials tan importants com les d'Edicions 62, Tres i Quatre, AC o L'Estel; en l'organització i l'estratègica resolució de premis literaris (com el Sant Jordi, el Carles Riba, els Jocs Florals de l'exili, el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, l'històric Premi Ausiàs March de Poesia de l'any 1959, etc.); en la planificació, la viabilitat i l'elaboració de grans obres enciclopèdiques com la *Gran Enciclopèdia Catalana*, la *Història del País Valencià* o la *Gran Enciclopedia de la Región Valenciana*; en les funcions exercides com a fundador, director, col·laborador o redactor de revistes com *Verbo*, *Revista de Catalunya*, *L'Observador*, *Lletres Catalanes*, *La Quinzena*, *Canigó* o *L'Espill*; en el compromís assumit com a ponent de l'anomenat Estatut d'Elx; o, simplement, en la multiplicació d'actes socials, conferències, recitals, reunions, discursos, entrevistes, tertúlies més o menys públiques, etc.

Aquesta part inicial del llibre de Simbor —només l'acurada selecció dels documents il·lustratius i acreditatius de la increïble omnipresència de Fuster en l'estructuració del «circuit literari»— val ja l'esforç del llibre. Constitueix, tanmateix, a penes l'aperitiu d'un substancial treball que també analitza, amb pèls i senyals —amb detall, rigor, proves i raons—, les vacil·lacions quant al model de llengua literària que l'assagista va mantenir al llarg de la seua dilatada i fèrtil trajectòria, percaçant l'equilibri entre l'*unitarisme* (l'assumpció del català de Barcelona com a referent únic per al català literari) i el *policentrisme* (la incorporació de la diversitat dialectal a la creació literària). Aquesta secció de l'estudi, que abraça una setantena llarga de pàgines, contextualitza com cal les posicions de Fuster estratègicament situat entre dos focs, i per al qual distingeix una primera etapa *unitarista* (1944-1949), una segona *policentrista* (1949-1959), i una tercera d'*eclecticisme geogràfic*, amb solucions valencianes o barcelonines segons el lloc de publicació dels seus textos (1959-1992).

Per al final del volum, l'autor reserva l'aspecte que més directament l'afecta com a investigador de la literatura contemporània: el de les aportacions fetes per Joan Fuster a l'estudi, precisament, de la literatura catalana contemporània. Simbor, en aquesta última gran part del llibre (quasi cent trenta pàgines d'examen monogràfic), revisa les contribucions de Fuster a l'estudi del mercat del llibre; les consideracions i les interpretacions fusterianes sobre el primer terç del segle XIX i sobre la Renaixença (que tanta influència van exercir en concepcions, percepcions i valoracions posteriors); i, naturalment, també les aportacions crucials sobre la literatura catalana del segle XX. Particularment sucoses són les valoracions de Simbor respecte de *Literatura catalana contemporània* (1972), la primera gran història literària contemporània, per davant de

la que Joaquim Molas va dirigir. I val a dir que, en aquest punt, l'autor no s'està de posar en contrast les circumstàncies d'un Fuster treballant tot sol a sa casa de Sueca, amb les d'un Molas que tenia a la seua disposició els recursos d'una institució com la Universitat de Barcelona i un equip de 17 investigadors d'excel·lència, etc.

Tot comptat i debatut, les conclusions a què arriba Simbor no poden ser més categòriques. Per exemple: «mai cap escriptor valencià —ni principatí, ni mallorquí— havia exercit una influència tan decisiva en la conscienciació general de la urgència del redreçament d'un únic, i efectiu, circuit literari per a tots els Països Catalans». «Poques vegades en la nostra història un sol individu ha pogut irradiar tal influència». «Les aportacions a la història literària [...] han sigut tan importants que han fet girar els estudis al seu voltant», «Ningú no pot dubtar que Fuster marcà els estudis de la literatura contemporània i incidí de forma molt notable en la designació del cànon d'aquest tram històric», etc. Se'l pot permetre, Simbor, aquest to categòric en les estimacions conclusives, després de l'exhibició de dades, evidències, descripcions, citacions i raonaments en més de tres-centes pàgines. Ningú que l'acompanye en el viatge d'aquesta recerca gosaria a la fi deixar de subscriure-les. I és que el bisturí fi i precís de l'anàlisi simboriana, al final del camí, ens deixa una doble sensació reconfortant: d'una banda, perquè eximeix d'escriure —perquè ja ho ha fet en un treball excel·lent!— aquell paper de títol «Fuster manifasser»; de l'altra, perquè atorga inequívocament la raó a un bon amic, escriptor estimable i estimat, que, també ell format i conformat en «aquella màgica casa-acadèmia de Sueca», justament reivindica: «Veus? Fuster... Fuster va ser un gran *manifasser* del seu temps». Recomanabilíssim, per tant, aquest últim *Fuster* de Simbor.

JOAN BORJA I SANZ
Universitat d'Alacant

María Victoria Navas Sánchez-Élez, *El barranqueño. Un modelo de lenguas en contacto*, Madrid, Editorial Complutense / Centro de Linguística da Universidade de Lisboa, 2011, 319 pp.

El present llibre és una mostra de com molt sovint la destinació laboral dels lingüistes que fan treball de camp acaba influïent en l'elecció de les seues àrees objecte